03.1981

EL VALOR DELS DRETS I LES LLIBERTATS

La qüestió dels drets i de les llibertats a la Constitució és la més important i la més conflictiva, la més atractiva i la que més es presta a confusions.

Quan es parla dels drets i de les llibertats de seguida surt el problema de la seva realitat pràctica, de la seva garantía. L'article 35 de la Constitució,per exemple, diu que tots els espanyols tenen el deure de treballar i el dret al treball. Però la realitat és que més de dos milions i mig de ciutadans espanyols no troben treball. La distància entre el que diu la Constitució i la realitat és doncs enorme en aquest cas. I si un treballador que no té feina se'n va a veure un jutge amb la Constitució a la mà i li demana que faci complir la Constitució el jutge li respondrà que sentint-ho molt no hi pot fer res.La conclusió que molta gent treu de fets com aquest és, doncs, molt senzilla:en la qüestió dels drets i les llibertats la Constitució no és més que un tros de paper mullat que no té res a veure amb la realitat. La Constitució proclama uns drets i unes llibertats que estan molt bé,però res ni ningú no garanteix el seu compliment.

Es lògic ,doncs,que la qüestió dels drets i de les llibertats sigui [redacted] vista per molta gent amb escepticisme i incredulitat. I és fàcil que de l'escepticisme i la incredulitat es passi al menyspreu de la Constitució i de les lleis,sobretot en un pais com el nostre que ha sortit amb dificultats de quaranta anys de dictadura i que ha heretat una gran part dels aparells de l'Estat de l'època franquista. Molts d'aquests aparells van passar intactes del règim anterior a la democràcia i gairebé no han estat reformats ni adaptats a la nova situació. A vegades les institucions o les persones que s'han d'encarregar d'aplicar els drets i les llibertats constitucionals i d'assegurar-ne el compliment són les mateixes que en el període anterior s'encarregaven de perseguir aquests mateixos drets i aquestes llibertats. Per això quan malgrat els avanços realitzats un funcionari o un agent de l'autoritat comet una arbitrarietat contra un ciutadà i vulnera un dret reconegut a

la Constitució i a la llei la reacció de molta gent és pensar que els drets i les llibertats no tenen cap validesa real, encara que hagin estat reconeguts formalment. D'aquí se'n pot treure la conclusió teòrica de què una cosa són els drets i les llibertats formals i una altra, ben diferent, els drets i les llibertats reals.

Aquest és un vell tema en la història de la regulació dels drets i de les llibertats. En els inicis de l'Estat liberal i de les Constitucions escrites, a finals del segle XVIII i primera meitat del XIX el problema principal era definir uns drets i unes llibertats bàsiques contra les monarquies absolutes, les quals no reconeixien cap més legalitat que la voluntat del monarca ni cap més principi de legitimitat que la pretesa voluntat de Déu. Les revolucions liberals van proclamar el gran principi de que totes les persones són lliures i iguals i, que per tant, no hi ha més legimitat que la que es basa en la voluntat lliurement expressada dels ciutadans. Al mateix temps, per tal de lluitar contra les arbitrarietats i els privilegis dels règims absolutistes, aquelles revolucions van proclamar alguns drets i algunes llibertats essencials i els van intentar protegir amb la seva proclamació solemne en les Constitucions. Eren drets com el de la propietat, la seguretat, les garanties contra les detencions arbitràries, el dret de lliure expressió, etc. I com a fonament de tots ells, el dret de vot o de sufragi.

Aviat es va veure, però, que les noves societats capitalistes hi havia profundes diferències socials, que el dret de propietat servia per protegir els interessos d'uns ciutadans contra uns altres, que el dret de vot era restringit i que només uns quants ciutadans privilegiats el podien exercir. I d'aquí va sortir aviat la distinció entre drets reals i drets formals. Les noves burgesies que havien passat a dominar els Estats liberals definien els drets que servien per a consolidar la seva posició, però davant les noves contradiccions socials i les noves desigualtats mantenien una actitud restrictiva i es negaven a reconèixer els drets reclamats pels treballadors.

Per això ben aviat els moviments obrers i populars van exigir el reconeixement de nous drets i de noves llibertats, com

el dret de sufragi universal, el dret d'associació, el dret de vaga, el dret de reunió, etc.

La història del segle XIX i del nostre segle XX és,doncs, la història de grans lluites socials i polítiques per l´ampliació dels drets i de les llibertats inicialment proclamats contra l'absolutisme. Es una història dura, difícil,plena d'enfrontaments violents i de compromisos i pactes. Lentament s'han anat obrint pas nous drets i noves llibertats, s'ha ampliat l'abast dels ja reconeguts i s'han incorporats nous elements en funció dels canvis produïts en la societat i de les aspiracions de nous sectors socials.

Les Constitucions promulgades després de la I Guerra Mundial i,sobretot,les promulgades després de la II Guerra Mundial,van significar un gran progrés en aquest sentit,introduïnt al costat dels drets tradicionals una sèrie de nous drets col.lectius, de grup i enfortint les seves garantíes.

La Constitució espanyola de 1978 ha estat pràcticament la última en aquest procés general.Tant per això com per les circumstàncies en què va ser elaborada, després de la desaparició de la dictadura, va poder incloure la llista más àmplia de drets i de llibertats no sols de la nostra història sinó també de tot el panorama constitucional modern.

La constitucionalització dels drets i de les llibertats no és,doncs, l'obra d´una sola classe social -- la burgesia --,sinó la resultant d'un llarg i difícil combat polític i social protagonitzat per totes les classes socials. La Constitució és,en aquest sentit, l'expressió escrita d'un pacte històric entre tots aquests sectors socials per la definició d'un marc legal concret i, evidentment, no definitivament tancat.

Per això els drets i les llibertats reconeguts a la Constitució no són un simple tros de paper, ni l'obra d'una sola classe social en funció dels seus interessos particulars .Són l'expressió jurídica d'un conjunt d'aspiracions que provenen dels diversos sectors socials, en funció de la capacitat d'acció i de la força política de cadascun d'ells.

No s'ha de perdre mai de vista això si volem entendre la qüestió de les garanties. Alguns drets es poden garantir amb un procediment judicial. Altres -- com el ja citat dret al treball -- només es poden garantir amb una política econòmica i social determinada. El dret al treball només serà una realitat si es creen llocs de treball. El dret a la vivenda només es pot garantir si es construeixen vivendes assequibles en quantitat suficient.

Però,tant en un cas com en l'altre, la garantia dels drets depèn també de que els ciutadans els coneguin, se'ls creguin i lluitin per convertir-los en realitat. Els drets serveixen, per exemple, per a protegir-nos contra les arbitrarietats de l'Administració pública. Però per que això sigui veritat cal que els ciutadans lluitin pels seus drets, els coneguin i els exigeixin davant del qui vol cometre l'arbitrarietat. I el mateix es pot dir d'aquells drets que avui només semblen un programa difícil de realitzar, com el dret al treball. Una de les condicions de la seva vigència és que els ciutadans lluitin perquè els governants facin la política necessària per convertir aquest principi en un dret realment exigible.

Darrera de cada dret i de cada llibertat proclamats a la Constitució i a les lleis hi ha, doncs, una llarga i complexa història de lluites, de passions,de compromisos,de ruptures i de pactes. Que siguin o no siguin una realitat viva, que siguin drets formals i reals alhora són coses que depenen no sols del que diu la Constitució, no sols de l'organització concreta dels Tribunals, de l'Administració i de les Forces Armades i les Forces de Seguretat. Depenen també i principalment de què els ciutadans els vegin com a cosa pròpia els exigeixin com a tals i siguin intransigents en la seva reclamació.

Jordi Solé Tura

Catedràtic de Dret Constitucional de la Universitat de Barcelona.